

In Het Orgel (6-2000) besprak Jan Smelik de Evangelische Liedbundel. Zijn analyse lijkt mij raak getroffen. Eén onderdeel van zijn bespreking is voor mij echter aanleiding te reageren: de relatie tussen het orgel en het evangelische liedrepertoire, of beter gezegd -en daar wil ik naar toe- de relatie tussen orgel en 'lichte muziek'.

Onder het kopje 'Orgel' laat Smelik ons delen in de opvattingen van de samenstellers van het Evangelische Liedboek hierover: ze zijn van mening dat 'het orgel een centrale rol zal blijven spelen in de zangpraktijk rond dit liedboek, en dat de liederen zoveel mogelijk door het orgel begeleid kunnen worden'. Even later lees ik dat ze vinden dat 'bij veel evangelische liederen een andere stijl van begeleiden nodig is dan in de kerkmuzikale praktijk meestal gebruikelijk is'. 'Een uitdaging van de hedendaagse organist'.

Jan Smelik is het daar niet mee eens. Hij schrijft: 'Deze pragmatische insteek vind ik aanvechtbaar. Want wanneer je dan kiest voor evangelicaal liedrepertoire moet je consequent zijn, en kiezen voor het instrumentarium waarbij de liederen het beste tot hun recht komen.' Even verder reageert hij op de genoemde uitdaging: 'Maar veel amateur-organisten hebben al genoeg 'uitdagingen' in overvloed. Zij hebben hun handen al vol om bestaande muziek op aanvaardbaar niveau te brengen of te houden. Van hen kun je onmogelijk verlangen dat ze ook nog eens totaal andersoortige liedstijlen begeleiden, waar ze de muziektechnische kennis niet voor in huis hebben.'

Dit laatste vind ik een zwak moment in Smeliks betoog: het onvermogen van de doorsnee amateur-organist aanvoeren als argument om het orgel buiten het evangelische liedrepertoire te houden. Dan zouden we het orgel in veel gevallen ook beter maar niet kunnen gebruiken voor het traditionele kerkliedrepertoire. Dit terzijde. Ook meer principieel verschil ik met Smelik op dit punt van mening. De bovengenoemde genoemde 'uitdaging voor de hedendaagse organist' deel ik met de samenstellers van de bundel. Ik wil die uitdaging graag verbreden van het beperkte evangelisch liedrepertoire naar het lichte-muziek-idioom in het algemeen: immers ook buiten de evangelische hoek wordt gebruik gemaakt van dit idioom, waar organisten waarschijnlijk in toenemende mate mee geconfronteerd zullen worden. Het gaat mij er daarbij nu even niet om of het evangelisch liedrepertoire de toets der kritiek kan doorstaan (Smelik heeft er het een en ander over gezegd).

Orgel niet geschikt voor 'licht'?

De opvatting van Smelik staat niet alleen in organistenland. Regelmatig lees je of hoor je dergelijke geluiden: lichte muziek komt voort uit een andere cultuur en moet (als het al moet) conform die stijl uitgevoerd worden. Als we het toespitsten op liederen in dat idioom, dan betekent dat ze begeleid worden door een combo of ander passend instrumentarium. Een orgel leent zich hier per definitie niet voor; het orgel is geschikt voor het traditionele kerkmusiek-repertoire en nieuwer repertoire dat uit deze traditie voortkomt. Er zijn collega's die weigeren liederen in het lichte-muziek-idioom te spelen, anderen spelen ze wel, maar met grote tegenzin. En inderdaad gebeurt dat dan vaak op een wijze die niet bij dit idioom past. Gevolg van deze houding is dat bij dergelijk repertoire naar ander instrumentarium wordt gezocht en dat het orgel dan zwijgt, omdat het orgel hier niet geschikt voor zou zijn. Op deze manier komt het orgel steeds verder aan de zijlijn te staan.

Ik bestrijd deze opvatting. Het orgel kan m.i. ook 'lichte muziek' aan en is er in zijn algemeenheid geschikt voor. In het verleden is het orgel steeds meegegroeid met veranderende stijlen en modes. Die werden door organisten en componisten steeds weer vertaald naar het orgel. Ook nu kan dat proces doorgaan.

Oorzaken houding organisten

Het niet willen spelen van het lichte-muziek-idioom heeft m.i. verschillende oorzaken. Aan de ene kant is dat de historische uitvoeringspraktijk met haar nadruk op stijlgetrouw musiceren. Aan de andere kant heeft dat ook sterk te maken met de kwaliteit van de 'lichte muziek'.

Om bij het laatste te beginnen: die kwaliteit liet en laat ook vaak veel te wensen over. In de kerkmuzikale opleidingen is veel nadruk gelegd op kwaliteit. We zijn terecht op de hoede voor inferieure kwaliteit. Maar dat de lichte muziek *als stijl* geen kwaliteit heeft

waag ik steeds meer te betwijfelen. Velen met mij zullen aanvankelijk (als gevolg van achtergrond en opleiding) wèl zo gedacht hebben.

Daarnaast hebben verworvenheden van de historische uitvoeringspraktijk ook hun sporen nagelaten in het denken van veel organisten: elke stijl vraagt zijn eigen instrumentarium en eigen benadering. Wij hebben geleerd hierin heel genuanceerd te zijn. Bach hoort niet op een Cavaillé-Coll en dus hoort zeker niet lichte muziek op een orgel thuis.

Overigens denken niet alle hedendaagse organisten hier gelijk over. We hoeven maar aan Engeland te denken, waar de overgang tussen klassiek en licht in de orgelwereld veel soepeler verloopt dan in Nederland. Maar ook in Nederland zijn geslaagde voorbeelden aan te wijzen van vertalingen van lichte muziek naar het orgel (bijv. een partita van Bert Matter over 'Wie schön leuchtet der Morgenstern', waar we getrakteerd worden op onvervalste Jazz-harmonieën). In dit kader wil ook nog noemen de (hernieuwde) belangstelling van het bewerken voor orgel: niet-oorspronkelijke orgelmuziek wordt voor orgel bewerkt. Bach deed het al, velen volgden hem.

Voorwaarden

Ik denk dat we het lichte-muziek-idioom, m.n. ook in de kerk, niet meer per definitie als ongeschikt voor het orgel kunnen blijven afwijzen. Het vraagt echter wel creativiteit en vakmanschap om deze muziek naar het orgel te transformeren.

Wil een organist dit bevredigend doen dan zal aan een aantal voorwaarden voldaan moeten worden. Hij (of zij) zal in de eerste plaats goed op de hoogte moeten zijn van het klassieke orgelrepertoire en van een juist orgelgebruik: hij zal goed moeten weten hoe muziek op een orgel goed klinkt. Dat betekent veel ervaring hebben met orgels en bestaande orgelmuziek uit diverse stijlen. Op de tweede plaats moet een organist zich verdiepen in de lichte muziek. Hij moet vertrouwd raken allerlei aspecten van deze muziek: harmonieën, begeleidingspatronen, ritmes e.d. Pas als aan deze twee voorwaarden voldaan zal zijn, kan een vertaling naar het orgel succesvol plaats vinden. Een vaardigheid in het improviseren is daarbij natuurlijk zeer gewenst evenals een dosis creativiteit.

Deze vertaalslag zal ongetwijfeld met vallen en opstaan gaan, maar ik denk dat het op den duur zeker tot bevredigende resultaten kan leiden. Deze kunnen dan weer genoteerd worden, zodat ook niet-improviserende organisten aan de slag kunnen.

Er is nog een aspect dat van belang is: het orgel zelf. Mijn ervaring is dat heel verschillende orgels voor dit doel gebruikt kunnen worden. Echter niet alle: orgels met oude stemmingen gaan problemen opleveren, vooral middentone stemmingen. Mijn opvattingen in deze zijn inmiddels genoegzaam bekend. (Zie mijn bijdragen in de discussie 'Orgelbouw na 2000').

Uitdagingen

Met Jan Smelik geloof ik niet direct in een overbrugging van de kloof tussen charismatische muziekcultuur en de op klassieke leest geschoeide kerkmuziekcultuur. Er zijn te veel ingrijpende verschillen. Aan het slot van zijn bespreking zegt hij: 'Vooralsnog zie ik er meer in om elementen uit de lichte muziek in de kerkmuziek te integreren. Mits het vakkundig, artistiek verantwoord en met respect voor de bestaande traditie gebeurt, kan dat boeiende vernieuwende kerkmuziek opleveren.' Van harte mee eens.

Maar zelfs als je, zoals ik, in de gezegende omstandigheid verkeert dat in je kerkmuziekpraktijk vooral gezongen wordt uit het Liedboek, Zingend Geloven en Gezangen voor Liturgie, word je toch zo nu en dan geconfronteerd met muziek uit de lichte hoek. Vooral bij school-, rouw- en trouwdiensten komt de vraag op je af wat je met deze muziek moet. Sommige collega's weten dan haast automatisch de piano te vinden. Ik doe het in de meeste gevallen op het orgel.

Kwaliteit blijft echter uitgangspunt. Wanneer die er niet is moeten we het gesprek aan gaan, maar niet het orgel om deze reden buiten spel laten zetten. (Vaak blijkt overigens de kwaliteit nog aardig op vijzelen door een smaakvolle orgelbegeleiding...)

Een principiële buitensluiting van een hele stijl van het orgel kan m.i. niet langer vol gehouden worden. Het lijkt mij een uitdaging om te laten zien dat een orgel ook deze stijl aan kan.